
Ishopanishad with Shri Raghavendra Swami's commentary

ஈஸாவாஸ்யோபநிஷத்³ ஸ்ரீராக⁴வேந்த்³ரயதிவிரசித்:
க²ண்டா³ர்த:²

Document Information

Text title : yAjñIyamantropaniShad.h khaNDArtha

File name : Ishaabhaashya_Raghavendra.itx

Category : upanishhat, svara

Location : doc_upanishhat

Author : Sri Raghavendra Swami

Transliterated by : Shrisha Rao <shrao at dvaita.org>

Proofread by : Meera Tadipatri <mtadipatri at dvaita.net>

Latest update : April 26, 2001

Send corrections to : sanskrit@cheerful.com

This text is prepared by volunteers and is to be used for personal study and research. The file is not to be copied or reposted without permission, for promotion of any website or individuals or for commercial purpose.

Please help to maintain respect for volunteer spirit.

Please note that proofreading is done using Devanagari version and other language/scripts are generated using **sanscript**.

November 22, 2022

sanskritdocuments.org

ஈஸாவாஸ்யோபநிஷதி³ ஸ்ரீராக⁴வேந்த்³ரயதிவிரசித:
க²ண்டா³ர்த:²

ஓ || ஸ்ரீப்ராணபதிமாநம்ய பூர்ணபோ³தா⁴தி³தே³ஸிகாந் |
ஈஸாவாஸ்யோபநிஷத:³ கரிஷ்யாம்யர்த²ஸங்க்³ரஹம் ||

அஸ்யா உபநிஷத:³ ஸ்வாயம்பு⁴வோ மநு ரு³ஷி: | யஜ்ஞநாமா ஹிரி³தே³வதா |
அநுஷ்டுபா³தி³
யதா²யோக³யம் ச²ந்தோ³ ஜ்ஞேயம் | “ அநேஜத³” இத்யாதி³நா தத்த்வம்
விவக்ஷு³ருபதி³ஷ்டம்
தத்த்வம் அதி⁴காரிண ஏவ ஹி ஹ்ரு³த³யவதிஷ்ட²தே, நாந்யஸ்ய, இதி
ஏதது³பநிஷத³தி⁴காரஸி³த⁴யர்த²ம்
விச்சி²ந்நவிஷயத்ரு³ஷ்ணத்வம் தாவதா³த³யேந மந்த்ரேண ஸயுக்திகம் வித⁴த்தே -

ஓ ஈஸாவாஸ்யமித³ ஸர்வம் யத்கிஞ்ச ஜக³த்யாம் ஜக³த் |

தேந த்யக்தேந பு⁴ஞ்ஜீதா² மா க்³ரு⁴:⁴ கஸ்யஸ்வித³த⁴நம் || 1 ||

“ யத்கிஞ்ச ” ஜக³தி³த³ம் ததஸர்வம் ப்ரவ்ரு³த்தயர்த²ம் ஆத்மநி “ ஈஸாவாஸ்யம் ” |
ஆவாஸமர்ஹதி, இதி ஆவாஸ்யம் | ஈஸஸ்ய ஆவாஸ்யம் “ ஈஸாவாஸ்யம் ”, ஸ்க:
ஈஸாநுப்ரவிஷ்டம்ஸ்க:
இத்யர்த:² | “ ததே³வாநுப்ரவிஸ்த³” இத்யாதே:³ | ஸ்க:
இதி பா⁴வ: |

கிஞ்ச “ ஜக³த்யாம் ” ப்ரக்ரு³தாவித³ம் ஸர்வமாஸரிதம் | ஸா ச ஈஸாயத்தா³தோ³பி
அஸ்வதந்த்ரம் | ஈஸ ஏவ ஸ்வதந்த்ர: | தேந காரணேந “ தேந ” ஈஸ்வரேண “
த்யக்தேந”

த³த்தேந வித்தேந | ஸ்க:
போ⁴க³ம் குர்யா: |

“ கஸ்யஸ்வித ” கஸ்யாபி ராஜாதே:³ ஸகாஸாத “ த⁴நம் ” “ மா க்³ரு⁴:⁴,
நா³காங்க்ஷேதா:² |

lஸ்க: ஈஸாத³ந்யஸ்யாஸ்வாதந்தர்யேண தஸ்ய தா³நே ஸாமர்த்யாபா⁴வாத³, ஈஸாத³தேநைவ வர்தேதாஸ்க:

- இதி பா⁴வ: || 1 ||

lஸ்க: த்ரு³ஷ்ணாவிச்சே²த³வத், ஸ்வோசிதகர்மாநுஷ்டா²நமபி ஜ்ஞாநார்தி²நாம் ஆவஸ்யகம்ரஸ்க:

இத்யாஹ -

குர்வந்நேவேஹ கர்மாணி ஜிஜீவிஷேச்ச²த³ ஸமா: |

ஏவம் த்வயி நாந்யதே²தோ⁵ஸ்தி ந கர்ம லிப்யதே நரே || 2 ||

“ ஸதம் ஸமா:”, ஸதம் வர்ஷாணி | “ காலாத⁴வநோரத்யந்தஸம்யோகே³”

(அஷ்டா. 2.3.5) இதி த்³விதீயா | இஹ மாநுஷாதி³ஜந்மநி யாவஜ் “ ஜிஜீவிஷேத்” ஜிவிதுமிச்சே²த் தாவத் “ கர்மாணி” “ குர்வந்நேவ” - lஸ்க: ஆமரணம் ப⁴க³வத்பூஜாத்மகாநி

அஸங்கல்பித²லாநி ஸ்வோசிதாநி கர்மாணி ஸர்வதா² குர்யாத்³lஸ்க: இதி யாவத் |

குத:² ஏவம் கர்மாணி குர்வதி நரே மநுஷ்யமாத்ரே⁵பி த்வயி கர்ம பாபம் ந லிப்யதே | ஸ்வோசிதேந அஸங்கல்பித²லேந கர்மண⁴ப⁴க³வத்பூஜாம் குர்வந்தம் அல்பாதி⁴காரிணாமபி ந

ப்ராகு³த்தராணி பாபாநி பா³த⁴ந்தே | lஸ்க: ததஸ்ச ஜ்ஞாநாதி⁴காரீ ஸ ப⁴வதி⁴lஸ்க: இதி யாவத் |

இத:கர்மகரணத் lஸ்க: அந்யதா² அகரணே கர்ம பாபம் ந லிப்யதாஸ்க: இதி நாஸ்தி |

lஸ்க: ப⁴க³வத்பூஜாமகுர்வந்தம் பாபாநி பா³த⁴ந்த ஏவ | ததஸ்சாஸௌ ஜ்ஞாநே ந அதி⁴க்ரியதே |

அதஸ்ச கர்மாணி குர்யாத்³lஸ்க: - இதி |

புருஷார்த²நயே, “ நியமாச்ச” (ப்³ர.ஸூ. 3.4.7) இதி ஸூத்ரபா⁴ஷ்யாதௌ³

“ நரே ஜ்ஞாநிந்யபி த்வயி கர்ம ந லிப்யத இதி நாஸ்தி” இதி lஸ்க: அபரோக்ஷஜ்ஞாநிநோ⁵பி

கர்மாகரணே முக்தௌ ஆநந்த³ஹ்ராஸரூப பாபகர்மலேபோ அஸ்த்யேவாஸ்க:, இதி ஜ்ஞாநிபரதயா

மந்த்ரோ வ்யாக்யாத: || 2 ||

ஏவம் ப்ராப்தாதி⁴காரம் ப்ரதி பரமாத்தமத்தவபு³பு⁴த்ஸாஜநநாய விபரீதஜ்ஞாநிநோ
நிந்தா³யாம்

ஆஹ -

அஸுர்யா நாம தே லோகா அந்தே⁴ந தமஸா⁵⁵வ்ரு³: |

தா⁵ஸ்தே ப்ரேத்யாபி⁴க³ச்ச²ந்தி யே கே சாத்மஹநோ ஜநா: || 3 ||

ஸுஷ்டு² ரமணம் ஸூர்யம் | ஸுபூர்வஸ்ய ரமதர்³யப்ரத்யய: தத்³விருத்³த⁴ம்

அஸுர்யம் மஹாது: ³க²ம் | அஸுர்யமேஷு அஸ்தீத்யஸுர்யா: | அர்ஸ ஆத்³யச்
ப்ரத்யயாந்தோ⁵யம் |

மஹாது: ³க²வத்தவாத்³ “ அஸுர்யா:” | அஸுரப்ராப்யத்வாத்³ வா “ அஸுர்யா:” |

“ அந்தே⁴ந தமஸா:” அந்த⁴யதீதி வ்யுத்தபத்த்யா, நிபி³டா³ந்த⁴காரேண இத்யர்த: ² |

lஸ்க: ஆவ்ரு³தாஸ்தே ப்ரஸித்³தா⁴ ய: rஸ்க: இதி ஸேஷ: | லோகாஸ்தாந் “ ப்ரேத்ய”
ம்ரு³த்வா

“ அபி⁴க³ச்ச²ந்தி” |

lஸ்க: தே க? rஸ்க: இத்யத உக்தம், “ ய” இதி | “ ஆத்மஹந:” - lஸ்க: யதா²வத்³
ஆத்மாநமஜ்ஞாத்வா வைபரீத்யேந ஜாநந்தோ, யே கேசந வர்தந்தே தே ஸர்வே⁵பி
அபி⁴க³ச்ச²ந்தி rஸ்க:, இதி | “ நாம” - lஸ்க: நிஸ்சிதமேதத்³ rஸ்க:, இத்யர்த: ² ||
3 ||

அநேஜதே³கம் மநஸோ ஜவீயோ நைநத்³தே³வா ஆப்நுவந்பூர்வமர்ஷத் |

தத்³தா⁴வதோ⁵ந்யாநத்யேதி திஷ்ட²த்தஸமிந்நபோ மாதரிஸ்வா த³தா⁴தி || 4 ||

இதா³நீம் பரமாத்தமத்தவமுபதி³ஸதி, “ அநேஜத்³” இத்யாதி³மந்த்ரத்³வயேந |

தத்³பரமாத்தமஸ்வரூபம் அநேஜத் | “ ஏஜ்ரு³ கம்பநே” | lஸ்க: அகம்பமாநம்
நிர்⁴யத்வாத்³ rஸ்க:,

இதி பா⁴வ: | “ ஏகம்” ப்ரதா⁴நம் | “ மநஸோ”⁵பி “ ஜவீய:” வேக³வத்தரம் |

“ ஏநத்” பர³ஹ்மஸ்வரூபம் “ தே³வா:” ந “ ஆப்நுவத்” ஸாகல்யேந ந வ்யஜாநந் |

lஸ்க: ப்³ரஹ்ம து “ பூர்வம்” அநாதி³காலம் ஸ்வபா⁴வதம் rஸ்க:, இதி யாவத் | “
அர்ஷத்”,

“ ரு³ஷ ஜ்ஞாநே” ஸர்வம் வ்யஜாநத் | ஆடா³க³மாபா⁴வச்சா²ந்த³ஸ:
(ஆடா³க³மாபா⁴வச்ச²ந்த³ஸ:) |

“ தத்³” ப்³ரஹ்ம “ திஷ்ட²த்” வித்³யமாநமேவ (வித்³யமாநேவ) ஸத்³ “ தா⁴வதோ”,
வேகே³ந க³ச்ச²தோ “⁵ந்யாந்” ஜநாந் “ அத்யேதி” அதிக்ரம்ய வர்ததே |

Iஸ்க: அசிந்த்யஸக்தித்வாத், ஸர்வக³தத்வாச்சரஸ்க:, இதி பா⁴வ: | “ தஸ்மிந்”
ஹரௌ

“ மாதரிஸ்வா” முக்²யவாயு: ஆஸமந்தாத் பாலயந்தீதி வ்யுத்பத்த்யா அப: கர்மாணி |
Iஸ்க: ஸ்வப்ரேரணயா ப்ராணிபி:⁴ க்ரியமாணாநி புண்யகர்மாணி “ த³தா⁴தி”
ஸமர்பயதிரஸ்க:

- இதி || 4 ||

ததே³ஜதி தந்நைஜதி தத்³தூ³ரே தத்³வந்திகே |

தத³ந்தரஸ்ய ஸர்வஸ்ய தது³ ஸர்வஸ்ய பா³ஹ்யத: || 5 ||

“ தத்³”இதி பஞ்சம்யர்தே² அவ்யயம் | Iஸ்க: ஜக³த்³ரஸ்க: இதி ஸேஷ: |
தத்தஸ்மாத் ப்ரக்ரு³தாத³ ஹரே: ஜக³த்³ “ ஏஜதி” பி³பே⁴தி - தத் ப்³ரஹம் “ நைஜதி”
ந பி³பே⁴தி, ஸ்வதந்த்ரத்வாத்³, இதி பா⁴வ: | தது³ ததே³வ ப்³ரஹம் தூ³ரே | Iஸ்க:
தது³ ததே³வாந்திகே

ஸமீபே ச, ஸர்வக³தத்வாத்³ரஸ்க:, இதி பா⁴வ: | தத் ப்³ரஹம் அஸ்ய ப்ரமிதஸ்ய
ஸர்வஸ்யாந்த: |

Iஸ்க: தது³ ததே³வ ஸர்வஸ்ய பா³ஹ்யத:, ப்³ஹிரபி ஸர்வஸ்யாபித்வாத்³ரஸ்க:, இதி
பா⁴வ: || 5 ||

யஸ்து ஸர்வாணி பூ⁴தாந்யாத்மந்யேவாநுபஸ்யதி |

ஸர்வபூ⁴தேஷு சாத்மாநம் ததோ ந விஜுகு³ப்ஸதே || 6 ||

“ தத்³தூ³ர” இத்யாதென³ ஹரே: ஸர்வபூ⁴தாஸ்யதயா ஸர்வபூ⁴தக³தத்வமுக்³தம் |
தஜ்ஜ்ஞாநஸ்ய ப²ஸமாஹ - “ யஸ்து” இதி | “ ஸர்வாணி பூ⁴தாநி” சித்³சிதா³த்மகம்
ஸர்வம் ஜக³த் | “ ஆத்மந்யேவ” பரமாத்மாஸ்யத்வேந ஏவ அஸ்தீதி “ யஸ்து” “
அநு”

நிஸஸந்தே³ஹம் “ பஸ்யதி” ஜாநாதி | யத்³வா ஆஸ்ரிதத்வக்ரமாநுரோதே⁴நேதி “
அநு”ஸப்³தா³ர்த:² |

“ ஸர்வபூ⁴தேஷு ச ஆத்மாநம்” - Iஸ்க: ஸர்வபூ⁴தேஷு நியந்த்ரு³தயா ஸ்தி²தம்
ஹரிம் யோ

அநுபஸ்யதிரஸ்க:, இத்யந்வய: | தத: பரமாத்மஸ்வரூபஜ்ஞாநித்வாத் ஹேதோர் “ ந
விஜுகு³ப்ஸதே” | Iஸ்க: ஸ்வாத்மாநம் கோ³ப்தும் நேச்ச²தி, ப⁴யாபா⁴வாத்³ரஸ்க:,
இதி பா⁴வ: || 6 ||

ஏதமேவார்த²ம் விவ்ரு³ணேதி -

யஸ்மிந்ஸர்வாணி பூ⁴தாந்யாத்மவாபூ⁴த்³விஜாநத: |

தத்ர கோ மோஹ: க: ஸோக ஏகத்வமநுபஸ்யத: || 7 ||

lஸ்க: யஸமிந்நாத்மநி ஸர்வாணி பூ⁴தாநி திஷ்ட²ந்தி” இதி ஸேஷ: | ஸ
“ ஆத்மைவ” தத்ர ஸர்வபூ⁴தேஷு “ அபூ⁴த்”, lஸ்க: அநாதி³தோ வர்ததரஸ்க: இத்யர்த:2 |

lஸ்க: ஏவம்ரஸ்க: இதி ஸேஷ: | ஏவம் “ விஜாநத:” ஸர்வாதா⁴ரதயா ஸர்வேஷு
பூ⁴தேஷு ஆத்மாநம் விஸேஷேண ஜாநத: ஸர்வத்ர ஸ்தி²தஸ்ய ஹரே: “ ஏகத்வம்”
ச “ அநுபஸ்யத:” ஜாநத:, கோ மோஹ: க: ஸோக: - ந கோ⁵பி, இத்யர்த:2 || 7 ||

lஸ்க: ப⁴க³வஜ்ஜ்ஞாநமாத்ரேண குதோ மோஹாத்³யபா⁴வ?ரஸ்க: இத்யத ஆஹ -

ஸ பர்யகா³ச்ச²க்ரமகாயமவ்ரணமஸ்நாவிர⁵ ஸூத்³த⁴மபாபவித்³த⁴ம் |

கவிர்மநீஷீ பரிபூ: ஸ்வயம்பூ⁴ர்யாதா²தத்²யதோ⁵ர்தா²ந் வ்யத³தா⁴ச்சா²ஸ்வதீ⁴ய:

ஸமா⁴ய: || 8 ||

lஸ்க: ஸ ஜ்ஞாநீ பர்யகா³த் ப்ராப்தோ⁵பூ⁴த் ப்³ரஹ்மாரஸ்க: இதி ஸேஷ: | lஸ்க:
தாவதா கத²ம்

ஸோகாத்³யபா⁴வ?ரஸ்க: இத்யத: தத்³விஸிநஷ்டி, “ ஸூக்ரம்” இத்யாதி³நா | lஸ்க:
ஸூசம் ஸோகம்

ரஹதி த்யஜதி³ரஸ்க:, இதி ஸூக்ரம் ஸோகரஹிதம் | “ அகாயம்” லிங்க³தே³ஹரஹிதம்
|

“ அவ்ரணம்”, “ வ்ரண ஸஞ்சூர்ணந” இத்யத: ஸ்தோகோ வ்ரண: | காலேந
அஸ்தோகத்வாத்³வ்ரணம்

நித்யம் | கு³ணரஸ்தோகத்வாத்³ “ அவ்ரணம்” - பூர்ணமித்யர்த:2 | “ அஸ்நாவிரம்”
ஸ்நாவோபலக்ஷிதஸப்ததா⁴துமயஸ்தூ²லதே³ஹரஹிதம் | “ ஸூத்³த⁴ம்”

பாவித்³யஹேதும், ஸூத்³த⁴த்வாதே³வ

“ அபாபவித்³த⁴ம்” | தத ஏவ ஹேதோ: பாபமூலஸ்தூ²லஸூக்ஷமஸாரீரஹீநம் | தத
ஏவ

lஸ்க: தே³ஹநிமித்தஸோகாதி³ஸூந்யம்ரஸ்க:, இதி “ ஸூக்ரம்” இத்யுச்ச்யதே |
ஏவம்பூ⁴தம் ஹரிம்

“ பர்யகா³த்³” யதோ⁵த: காரணச்சோ²காத்³யபா⁴வ: | lஸ்க: ஏவம்பூ⁴தஹரிஸாரூப்யலக்ஷணம்
தத்³க³திம் க³தஸ்ய ஸோகாத்³யபா⁴வோ யுக்தரஸ்க:, இதி பா⁴வ: |

lஸ்க: நநு ஏவமஸாரீரஸ்சேத், ஜக³த்ஸ்ரஷ்டா நேதி ப்ராப்தம் | லோகே
ஸதே³ஹஸ்யைவ

ஸ்ரஷ்ட்ரு³தாத³ர்ஸநாத³ர்ஸக: இ³த்யாஸங்காம் நிராஹ - “ கவிர்” இ³தி | கவி:
ஸர்வஜ்ஞ: |

“ மநீஷீ ” ப்ரக்ரு³த்யாதி³ஸர்வமநஸாம் ஈஸித்ரு³த்வாத³மநீஷீ | ஏதேந
Iஸ்க: ஜ்ஞாநாவிநாபூ⁴ததே³ஹவாந்ரஸ்க: இ³தி லப்⁴யதே | ஸ ச அப்ராக்ரு³த ஏவ,
இ³தி ப்ராகு³க்த: |

தந்நிமித்தஸோகாத³யபா⁴வோ யுக்த: | ப்ராக்ரு³தஸ்யைவ தத்³தே⁴துத்வாத³ | Iஸ்க:
பரிப⁴வதி ஸர்வம்

வஸீகரோதி³ஸ்க: இ³தி “ பரிபூ:” | Iஸ்க: ஸர்வதோ வர³ஸ்க: இ³த்யர்த:² | Iஸ்க:
ஸ்வயமேவ

பரமநபேக்ஷய ப⁴வதி³ஸ்க: இ³தி “ ஸ்வயம்பூ:” | ஸதா³நந்யாஸ்ய: “ ஸாஸ்வதீ⁴ய:
ஸமாப⁴ய”

இ³தி பஞ்சமீ ஸப்தம்யர்தே² | அநாத³யநந்தஸம்வதஸ்ரேஷு “ யாதா²தத்²யதோ”
யாதா²ர்த²யேந

வர்தமாநாந்ர்தா²ந் “ வ்யத³தா²ந்” நிர்மிமே | யாதா²தத்²யத இ³த்யுக்த்யா Iஸ்க:
ப்³ரஹ்மவிவர்தத்வாத³ர்நா²நாம்

ந தத்ஸ்ரு³ஷ்டௌ தே³ஹாத³யபேக்ஷா³ஸ்க: இ³தி சோத்³யம் நிரஸ்தம் | “
ஸாஸ்வதீ⁴ய: ஸமாப⁴ய”

இ³த்யுக்த்யா Iஸ்க: ஸதா³தே³ஹஹிநஸ்யாபி ஸ்ரு³ஷ்டிஸமயே தே³ஹோபாதா³நேநாஸ்து
ஸ்ரு³ஷ்டி:ஸ்க: இ³தி சோத்³யம்

நிரஸ்தம் த⁴யேயம் | Iஸ்க: ஸ்ரு³ஷ்ட்யாதி³ப்ரவாஹஸ்ய அநாத³யநந்தகாலீந்த்வாத³ர்ஸ்க:
இ³தி || 8 ||

அந்த⁴ம் தம: ப்ரவிஸந்தி யே⁵வித்³யாமுபாஸதே |

ததோ பூ⁴ய இவ தே தமோ ய உ வித்³யாயா⁵ ரதா: || 9 ||

“ விஜாநதோ” “ ஸ்ருபஸ்யத ” இ³த்யத்ர Iஸ்க: யதா²வத்பரமாத்மஜ்ஞாநம்
முக்திஹேது:ஸ்க: இ³த்யுக்தம் | Iஸ்க: தஜ்ஜ்ஞாநம் மித்²யாஜ்ஞாநநிந்தா³ஸமுச்சிதமேவ
முக்திஹேது:, ந கேவலம்³ஸ்க:, இ³த்யாஹ - “ அந்த⁴ம் தம ” இ³த்யாதி³மந்த்ரத்ரயேண
|

தத்ர தாவத்³யதா²வஜ்ஜ்ஞாநஸ்யேவ அந்யதா²ஜ்ஞாநநிந்த³நஸ்ய ஆவஸ்யகத்வோபபாத³நாய
அந்யதா²ஜ்ஞாநஸ்ய ப்ராகு³க்தமஸூர்யலோகஸாத⁴நத்வமநூத்³ய அந்யதா²ஜ்ஞாநாநிந்த³நஸ்ய
ததோ⁵தி⁴காந்ர்த²ஹேதுத்வமாத³யேந மந்த்ரேணோச்சயதே | அத்ர “ அவித்³யா” ஸப்³தே³ந

வித்³யாவிரோதி⁴மித்²யாஜ்ஞாநவாசிநா தத்³விஷயோ அந்யதா²ப்ரகாரோ க்³ராஹ்ய: |
ததா² ச

அவித்³யாம் யதா²வதா³காராத்³ந்யதா²காரம் “ உபாஸதே” த்⁴யாயந்தி யே, தே “
அந்த⁴ம் தம:

ப்ரவிஸந்தி” - இத்யுக்தாநுவாத:³ | “ யே” “ வித்³யாயாம்” “ உ” தத்த்வஜ்ஞாந
ஏவ “ ரதா:” மித்²யாஜ்ஞாநநிந்த்³கா இத்யேவகாரார்த:² | தே ததோ
மித்²யாஜ்ஞாநிப்ராப்ய

தமஸோ “ பூ⁴ய” அதி⁴கம் தம: | “ இவ”ஸப்³த³ஸ்ய “ வ்யக்தம்” இத்யர்த:² |

Iஸ்க:ஃ அஸம்ஸயம்¹ஸ்க:ஃ இதி யாவத் | “ ப்ரவிஸந்தி” இத்யந்வய: || 9 ||

Iஸ்க:ஃ ந கேவலம் விபக்ஷே அநர்த்²ப்ராப்தேரேவ ஸம்யக்³ஜ்ஞாநாஸம்யக்³ஜ்ஞாநநிந்த்³நயோ:
கார்யத்வம், கிந்து மோக்ஷப²லஸ்யாம்ஸத: உப⁴யஸாத்⁴யத்வாத்³பி த்³வயோ:
கார்யத்வம்¹ஸ்க:ஃ,

இத்யாஹு: -

அந்யதே³வாஹுர்வித்³யயா³ந்யதா³ஹுரவித்³யயா |

இதி ஸூஸ்ரும தீ⁴ராணம் யே நஸ்தத்³விசசக்ஷிரே || 10 ||

“ வித்³யயா” தத்த்வஜ்ஞாநேந “ அந்யதே³வ” மோக்ஷகதே³ஸரூபம் ப²லம்
ப்ராப்யமாஹு:

வ்ரு³த்தா:⁴ | “ அவித்³யயா” - Iஸ்க:ஃ அந்யதா²ஜ்ஞாநநிந்த்³யா சாஸ்க:ஃ, இதி யாவத்
|

“ அந்யதே³வ” மோக்ஷகதே³ஸலக்ஷணம் ப²லம் ப்ராப்யமாஹு: வ்ரு³த்தா:⁴ | “
இதி”

இத்யேவம் வ்ரு³த்த³வசநஸம்மதியுக்தம் வசநம் தீ⁴ராணம் தீ⁴மதாம் (ஸ்ரீமதாம்)
ஸகாஸாத்

“ ஸூஸ்ரும” ஸ்ருதவந்த: ஸம் | “ யே” “ தீ⁴ரா” “ நோ”³ஸம்மாகம் மோக்ஷஸாத⁴நம்
“ விசசக்ஷிரே” வ்யாசசக்ஷிரே | Iஸ்க:ஃ அதோ த்³வயமபி ஆவஸ்யகம்¹ஸ்க:ஃ இதி
பா⁴வ: || 10 ||

ஏதந்மந்த்ரார்த²மேவ வ்யக்தமாஹ -

வித்³யாம் சாவித்³யாம் ச யஸ்தத்³வேதோ³ப⁴ய³ ஸஹ |

அவித்³யயா ம்ரு³த்யம் தீர்த்வா வித்³யயா³ம்ரு³தமஸ்ருதே || 11 ||

“ வித்³யாம்” விஷ்ணுயாதா²த்தம்யஜ்ஞாநம் | “ அவித்³யாம்” மித்²யாஜ்ஞாநநிந்த்³நம்
|

“ ச”ஸப்³தா³விதரேதரயோகே³ | ஸ்க: ஸஹ ஏகபுருஷார்த²ஹேதுத்வேந தது³ப⁴யம்
யோ வேத³, ஸாஸ்க: இதி ஸேஷ: | “ அவித³யயா” அந்யதா²ஜ்ஞாநநிந்த³யா “
ம்ரு³த்யம்”

து:கா²ஜ்ஞாநாத³யநிஷ்டம் “ தீர்த்வா”, “ வித³யயா” விஷ்ணுயாதா²த்யயஜ்ஞாநேந
“ அம்ரு³தம்” ஆநந்தா³நுப⁴வலக்ஷணம் மோக்ஷகதே³ஸம், “ அஸ்ரு³தே” ப்ராப்நோதி
|

ஸ்க: அநிஷ்டநிவ்ரு³த்தேர்மித²யாஜ்ஞாநநிந்த³நஸாமர்த²யஸப்⁴யத்வாத் ஆநந்தா³நுப⁴வஸ்ய
ச தத்தவஜ்ஞாநஸாமர்த²யஸப்⁴யத்வாத் த³லத்³வயயுக்தமோக்ஷப்ராப்தயே, த³வயமபி
ஆவஸ்யகமேவாஸ்க:,

இத்யுக்தம் ப⁴வதி || 11 ||

அந்த⁴ம் தம: ப்ரவிஸந்தி யே⁵ஸம்பூ⁴திமுபாஸதே |

ததோ பூ⁴ய இவ தே தமோ ய உ ஸம்பூ⁴த்யா³ ரதா: || 12 ||

ஸ்க: மித²யாஜ்ஞாநமநர்த²ஹேது: தத்தவஜ்ஞாநமேவ முக்திஹேது:ஸ்க:, இதி
ப்ராசு³க்தஸ்ய

விவரணம் “ அந்த⁴ம் தம:” இத்யுத்தரமந்த்ரத்ரயேண க்ரியதே | தத்ரா³யஸ்ய
அயமர்த:2 | “ அஸம்பூ⁴திம்” ஜக³த்ஸ்ரு³ஷ்டேரகர்தாரம் ஸ்க: ஸ்ரு³ஷ்டிகர்தா
நாஸ்க: இத்யுபாஸதே,

இத்யர்த:2 | “ ஸம்பூ⁴த்யாம்” - “ உ”ஸப்³த³ ஏவார்தோ² அநேநாந்வேதி | “
ஸம்பூ⁴த்யாம்”

“ உ” ஸ்ரு³ஷ்டிகர்த்ரு³த்வ ஏவ ரதா: | ஸ்க: ப⁴க³வாந் ஸ்ரு³ஷ்டிகர்தைவ, ந
ஸம்ஹாரகர்தாரஸ்க:,

இத்யுபாஸத இத்யர்த:2 | ப்ராக்³வதே³வ அவஸிஷ்டஸ்யார்தோ² த⁴யேய: (ஜ்ஞேய:) ||
12 ||

ஸ்க: ந கேவலம் விபக்ஷே அநர்த²ஸுத்த்வாதே³வ ஸ்ரு³ஷ்டிஸம்ஹாரயோ:
கர்த்ரு³த்வம் ஹரேர்ஜ்ஞேயம்,

கிந்து த³லத்³வயயுக்தமோக்ஷாபயோகி³த்வாத³பிரஸ்க:, இத்யாஹ -

அந்யதே³வாஹு: ஸம்ப⁴வாத³ந்யதா³ஹுரஸம்ப⁴வாத் |

இதி ஸுஸ்ரும தீ⁴ராணம் யே நஸ்தத³விசசக்ஷிரே || 13 ||

“ ஸம்ப⁴வாத்” ஹரே: ஸ்ரு³ஷ்டிகர்த்ரு³த்வஜ்ஞாநாத், “ அஸம்ப⁴வாத்”

ஸம்ஹாரகர்த்ரு³த்வஜ்ஞாநாத், இத்யர்த:2 | ஸிஷ்டம் ப்ராக்³வத் ஜ்ஞேயம் || 13 ||

ஏதந்மந்த்ரார்த²மேவ வ்யக்தமாஹ -

ஸம்பூ⁴திம் ச விநாஸம் ச யஸ்தத்³வேதோ³ப⁴ய ✕ ஸஹ |

விநாஸேந ம்ரு³த்யம் தீர்த்வா ஸம்பூ⁴த்யா⁵ம்ரு³தமஸ்ருதே || 14 || 1 ||

“ ஸம்பூ⁴திம்” ஸ்ரு³ஷ்டிகர்த்ரு³த்வம், “ விநாஸம்” ஜக³த்ஸம்ஹாரகர்த்ரு³த்வம்,

ஸிஷ்டம் ப்ராக்³வத் | |ஸ்க: ஸ்ரு³ஷ்டி உபலக்ஷிதாநந்தகு³ணாத்மகத்வஜ்ஞாநாதா³நந்தா³நுப⁴

விநாஸகர்த்ரு³த்வஜ்ஞாநாத் அகி²லக்ஸேஸநிவ்ரு³த்திரிதி உப⁴யரூபமோக்ஷாய

உப⁴யஜ்ஞாநமாவஸ்யகம்ஸ்க:, இதி பா⁴வ: || 14 || 1 ||

ஹிரண்மயேந பாத்ரேண ஸத்யஸ்யாபிஹிதம் முக²ம் |

தத் த்வம் பூஷநந்பாவ்ரு³ணு ஸத்யத⁴ர்மாய த்³ரு³ஷ்டயே || 15 ||

ஏவமாத்³யமந்த்ரத்³வயேநோக்ததி³ஸா ப்ராப்தாதி⁴காரம் ஸிஷ்யம் ப்ரதி “
அநேஜதே³கம்”

இத்யாதி³நா ப⁴க³வத்ஸவரூபம் நிரூப்ய, “ யஸ்து ஸர்வாணி” இத்யாதி³ஸார்த⁴மந்த்ரத்³வயேந
தத்ஸாக்ஷாத்காரோ மோக்ஷஹேதுரித்யுக்தம் | |ஸ்க: ஸ ச ஸாக்ஷாத்காரோ ந
ஸ்ரவணாதி³மாத்ரேண,

கிந்து ஈஸ்வரப்ரஸாதே³ந ப⁴வதீத்யதோ அநுஷ்டி²தஸ்ரவணாதி³கேநாபி தத்ஸாக்ஷாத்காரார்த²ம்
ப⁴க³வத்ப்ரார்த²நம் கார்யம்ஸ்க:, இதி பா⁴வேந ப்ரார்த²நாப்ரகாரமஹ - “
ஹிரண்மயேந”

இத்யாதி³நா “ ஸ்மர” இத்யந்தேந க்³ரந்தே²ந |

ஹிரண்மயமிவ “ ஹிரண்மயம்” ஜ்யோதிர்மயம் | |ஸ்க: பிப³தி ரஸாந் த்ராயதே
ஜக³த்³ஸ்க:

இதி ச “ பாத்ரம்” | தேந “ ஹிரண்மயேந பாத்ரேண” ஸூர்யமண்ட³லேந “
ஸத்யஸ்ய”

ஸத்³கு³ணபூர்ணஸ்ய ஸூர்யமண்ட³லஸ்த²ஸ்ய தவ “ முக²ம்” | உபலக்ஷணம்
சைதத் | வபு:

ஸர்வதா³ “ அபிஹிதம்” அஸ்தி | ஹே “ பூஷந” பூர்ண, “ புஷ புஷ்டெள” இதி
தா⁴தோ: |

தத்³வபு: “ த்வம்” “ ஸத்யத⁴ர்மாய” |ஸ்க: ஸத்யம் ப⁴க³வந்தம் ஹ்ரு³த³யே
தா⁴ரயதி³ஸ்க: இதி

வ்யத்பத்த்யா த்வத்³யாநாதி³மதே ப⁴க்தாய மஹ்யம் “ த்³ரு³ஷ்டயே” மம
த்வத்³த³ர்ஸநார்த²ம்

“ அபாவ்ரு³ணு”, அபக³தாவரணம் குரு || 15 ||

பூஷந்நேகர்ஷே யம ஸூர்ய ப்ராஜாபத்ய வ்யூஹ ரஸ்மீந் |

ஸமுஹ தேஜ: யத் தே ரூபம் கல்யாணதமம் தத் தே பஸ்யாமி || 16 ||

ஹே “ பூஷந்”, பூர்ண, “ ஏகர்ஷே” ஸர்வவிஷயகத்வாதி³நா ப்ரதா⁴நஜ்ஞாநவத்த்வஹேதுநா
“ ஏகர்ஷி”ஸப்³த³வாச்ய: ஸந் ஏகர்ஷ்யாக்²யமுநிஸ்த² | “ யம” ஸர்வநியாமகதயா
“ யம”ஸப்³த³வாச்ய: ஸந் யமாந்தர்க்³த | ஸூரிபி:⁴ ப்ராப்யத்வஹேதுநா, “
ஸூர்ய”ஸப்³த³வாச்ய:

ஸந் ஸூர்யாந்தர்க்³த | “ ப்ராஜாபத்ய” ப்ரஜாபதே: ஹிரண்யக³ர்ப⁴ஸ்ய விஸேஷேண
ப்ராப்யதயா

“ ப்ராஜாபத்ய”ஸப்³த³வாச்ய | “ ரஸ்மீந்” மதீ³யம் ஸ்வரூபஜ்ஞாநம் “ வ்யூஹ”
விஸ்தாரய |

“ தேஜோ” பா³ஹ்யஜ்ஞாநம் ச “ ஸமுஹ” விஸ்தாரய - இத்யர்த:² | “ தேஜ” இதி
ஸ்வரூபஜ்ஞாநம் | “ ரஸ்மீந்” இதி பா³ஹ்யஜ்ஞாநம் வா |

ததா² ச “ யத்தே ரூபம் கல்யாணதமம்” தத்³ரூபம் தே ப்ரஸாதா³த³ஹம் “ பஸ்யாமி”,
இதி

ஆதி³த்யரஸ்மயாதீ³நாம் அபக³மநாதி³நா தத³ந்தர்க்³தப்ரதீ³த்யஸம்⁴வாத்
ஆதி³த்யரஸ்மயாதி³விஷயம்
வ்யாக்²யாநமயுக்தம் || 16 ||

lஸ்க: ஸர்வஜீவோத்தமமுக²யவாயுரூபப்ரதீ³கஸ்தி²த்யாதி³ஜ்ஞாநம் ஆவஸ்யகம்^rஸ்க:,
இதி

பா⁴வேந தத் ஸ்தி²த்யாதி³கமாஹ -

யோ^Sஸாவஸௌ புருஷ: ஸோ^Sஹமஸ்மி || 17 ||

“ யோ^Sஸௌ” - lஸ்க: ப்ரஸித்³தோ⁴Sஸௌ முக்²யப்ராணே ஸ்தி²தரஸ்க: இதி
ஸேஷ: |

lஸ்க: ஸோ^Sஹேயத்வாத் “ அஹம்”இத்யுக்த: ஸதா³Sஸ்தித்வேந மேயத்வஹேதுநா
“ அஸ்மி”இதி திங்³ப்ரதி³ரூபகாவ்யயபத்³வாச்ய: தம் பஸ்யாமி^rஸ்க: - இத்யர்த:² |

யத்³வா “ அஸாவஸௌ” இதி த்³வயமபி ப்ரத²மாந்தமேவ | வீப்ஸாயாம் த்³விருக்தி:
| பூர்வம்

பூஷாதி³ஸப்³தை³ரூபலக்ஷணதயா ப்ராணாத்³யநேகப்ரதீ³கஸ்த²த்வம் விஷ்ணோருக்தம்
| தத்ர

பே⁴த³ஸங்காயாம் “ யோ^Sஸௌ” இதி வாக்யமுச்யதே | “ யோ^Sஸாவஸௌ புருஷ:”

ப்ராணாத்³யநேக(பூஷாத்³யநேக)ப்ரதீகேஷு ஸ்தி²த: “ ஸோஹமஸ்மி” -
மத³ந்தர்யாமிதயா

அஸ்தி, இத்யர்த:² | லஸ்க: ஸர்வப்ரதீகேஷு மயி ச ஸ்தி²த ஏக ஏவாஸ்க:, இதி
ப²லிதோஶர்த:² |

“ அஹம்”பத³ஸ்ய ப்ரத்யகா³த்மம் ஜீவாந்தர்யாமிணி முக்²யதயா தத்ஸமபி⁴வ்யாஹாராத்³
“ அஸ்மி” இதி உத்தமபுருஷப்ரயோகோ³ஶபி ஸாது⁴ரேவ, இதி ஜ்ஞேயம் || 17 ||

லஸ்க: நநு பரமேஸ்வரஸ்ய யத்கல்யாணரூபத்வமுக்தம் யச்ச “ ஸோஹமஸ்மி” இதி
ஜீவாந்தர்க³தஸ்ய நித்யாஸ்தித்வமுக்தம், தந்ந யுக்தம் | தே³ஹநாஸஸ்ய
ப்ரத்யக்ஷாதி³ஸித்³த⁴தயா,
தத³ந்தர்க³தஸ்ய ஜீவஸ்யேவ மரணாத்³யவஸ்யம்பா⁴வாத்³ரஸ்க:, இத்யாஸங்காம்
கைமுத்யேந நிராஹ -

வாயுநிலமம்ரு³தமதே²த³ம் ப⁴ஸ்மாந்த³ ஶரீரம் || 18 ||

யத்³யபி “ இத³ம்” “ ஶரீரம்” “ ப⁴ஸ்மாந்தம்”, ததா²பி தத³ந்தர்க³தஸ்ய ஹரே: ந
மரணாத்³தோ³ஷ்பரஸக்தி: | குத:² “ அநிலம்” - லஸ்க: அ: ப்³ரஹ்மைவ நிலம்
நிலயநம் ஆஸ்ரயோ யஸ்ய ஸோஶநில:ரஸ்க: | லஸ்க: பரமேஸ்வராஸ்ரிதோ வாயுபி
யதா³ஶம்ரு³: நித்ய:, அத² ததா³ பரமேஸ்வரோஶம்ரு³த இதி கிமு வக்தவ்யம்?ரஸ்க:
- இத்யர்த:² | “ அநில” “ அம்ரு³த”பத³யோ: லிங்க³வ்யத்யயோ ஜ்ஞேய: |
வாயோரம்ரு³தத்வம் நித்யஜ்ஞாநத்வேந ஜ்ஞேயம், “ அதிரோஹிதவிஜ்ஞாநாத்³ வாயுபி
அம்ரு³: ஶம்ரு³:” இத்யுக்தே: | “ ஏதேந மாதரிஸ்வா வ்யாக்²யாத:”
(ப்³.ர.ஸூ. 2.3.8) இத்யத்ர பா⁴ஷ்யாதெள³ ததா² நிர்ணயாச்ச - இதி || 18 ||

அத² ப்ரணவப்ரதீகம் ப்ரார்த²யதே -

ஓ க்ரதோ ஸ்மர க்ரு³த³ ஸ்மர |

ஓ க்ரதோ ஸ்மர க்ரு³த³ ஸ்மர || 19 ||

ஓதத்வாதி³கு³ணயுக்ததயா “ ஓ”இத்யுச்ச்யமாந “ க்ரதோ” ஜ்ஞாநரூபஹரே |
லஸ்க: மாம்ரஸ்க: இதி ஶேஷ: | “ ஸ்மர” அநுக்³ருஹாண | “ க்ரு³தம்” மதீ³யம்
த்⁴யாநாதி³கம் கர்ம “ ஸ்மர” | லஸ்க: த்⁴யாநாதி³நா மயா க்ரு³தேந மயி
அநுக்³ரஹோந்முகோ²

ப⁴வாஸ்க:, இத்யர்த:² | நித்யஜ்ஞுப்திஸ்வரூபஸ்ய ஸம்ஸ்காரஜந்யஸ்மரணயோகா³த்
| அப⁴யாஸ:

தாத்பர்யார்த:² || 19 ||

lஸ்க: க்ரு³தஸ்ரவணாதி³நா புருஷேண ஸாக்ஷாத்காரார்த²ம் ஹரே: ப்ரார்த²நம்
கார்யம்rஸ்க:,

இத்யத: தத்ப்ரகாரம் “ ஹிரண்மயேந” இத்த்யாதி³நோக்த்வா அது⁴நா lஸ்க:
ப்ராப்தஸாக்ஷாத்காரேணபி

பும்ஸா மோக்ஷார்த²ம் ப⁴க³வது³பாஸநம் கார்யம்rஸ்க: இதி பா⁴வேந அக்³நிப்ரதீகஸ்த²
ப⁴க³வத்ப்ரார்த²நாப்ரகாரமாஹ -

அக்³நே நய ஸுபதா² ராயே அஸ்மாந் விஸ்வாநி தே³வ வயுநாநி வித்³வாந் |

யுயோத்யஸம்ஜ்ஜுஹூராணமேநோ பூ⁴யிஷ்டா²ம் தே நமௌக்திம் விதே⁴ம || 20 ||

2 ||

lஸ்க: அங்க³ம் தே³ஹம் கு³ணபூ⁴தம் ஜக³த்³வா நயதி ப்ரேரயதிrஸ்க: இதி
வ்யத்பத்த்யா

“ அக்³நி”பத³முக்²யார்த:² ஸந் அக்³நௌ வித்³யமாநஹரே | “ அஸ்மாந்”

“ ஸுபதா²” புநராவ்ரு³த்திஹீநார்சிராதி³மார்கே³ண “ ராயே” மோக்ஷாக்²யவித்தாய “
நய” |

குத:²? lஸ்க: ஹே தே³வ அஸ்மத³நுஷ்டி²தாநி விஸ்வாநி ஸம்பூர்ணாநி மோக்ஷாய
பர்யாப்தாநிrஸ்க: இதி யாவத் |

“ வயுநாநி” ஜ்ஞாநாநி ப⁴வாந் “ வித்³வாந்” வேத³ | lஸ்க: ப்ராரப³த⁴கர்மயுக்தஸ்ய
கத²ம் மோக்ஷ?rஸ்க:,

இத்யத உக்தம், “ யுயோதி⁴” இதி | “ அஸ்மாந்” இத்யத்ராபி அநுஷஜ்யதே | “
அஸ்மாந்”

“ ஜுஹூராணம்” அல்பாந் குர்வத்ஸம்ஸாரே பரிவர்தயதி³தி யாவத் | lஸ்க: ஏந:
பாபம்

அநிஷ்டம் கர்மrஸ்க: இதி யாவத் | “ அஸ்மத்” அஸ்மத்த: “ யுயோதி⁴” வியோஜய
|

“ யுயு வியோகே³” இதி தா⁴தோர்லுக்³விகரணம் | வயம் து “ தே” துப்யம் “
பூ⁴யிஷ்டா²ம்”

ப⁴க்திஜ்ஞாநோபேதாம் “ நம உக்திம்” நம இதுக்திம் “ விதே⁴ம” குர்ம: | lஸ்க: ந
து தத்

ப்ரதிகர்தும் ஸக்நுமrஸ்க: - இதி || 20 || 2 ||

ஸமஸ்தகு³ணபூர்ணய தோ³ஷதூ³ராய விஷ்ணவே |

நம: ஸ்ரீப்ராணநாதா²ய ப⁴க்தாபீ⁴ஷ்டப்ரதா³யிநே ||

ஈஸாவாஸ்யோபநிஷதோ³ பா⁴ஷ்யாத்³யுக்தார்த²ஸங்க்³ரஹ: |
ராக⁴வேந்த³ரேண யதிநா க்ரு³தோ⁵யம் ஸிஷ்யயாஞ்சயா ||

இதி ஸ்ரீராக⁴வேந்த³ரயதிவிரசித: ஸ்ரீமதீ³ஸாவாஸ்யோபநிஷதக்²ண்டா³ர்த:2 ஸமாப்த:

|| பா⁴ரதீரமணமுக²யப்ராணந்தர்க³த ஸ்ரீக்ரு³ஷ்ணர்பணமஸ்து ||

Encoded by Shrisha Rao (shrao at dvaita.org). See details on <http://www.dvaita.net>

Proofread by Meera Tadipatri (mtadipatri at dvaita.net)

——
Ishopanishad with Shri Raghavendra Swami's commentary

pdf was typeset on November 22, 2022

——
Please send corrections to sanskrit@cheerful.com

